

DOI: 10.31548/hspedagog14(3).2023.52-60

УДК 378.4.013.41-057.87:63(477.411)

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ БАКАЛАВРАТУ ТА МАГІСТРАТУРИ В НУБІП УКРАЇНИ**КЛІХ Л. В.**, доктор педагогічних наук, доцент кафедри біохімії і фізіології тварин, завідувач навчально-методичного відділу**Національний університет біоресурсів і природокористування України***E-mail:* lklih@nubip.edu.ua**ЗАЗИМКО О. В.**, кандидат технічних наук, доцент кафедри технології конструкційних матеріалів і матеріалознавства, заступник начальника навчального відділу**Національний університет біоресурсів і природокористування України***E-mail:* zazymko_oks@nubip.edu.ua**РУДИК Я. М.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління та освітніх технологій, начальник навчального відділу**Національний університет біоресурсів і природокористування України***E-mail:* magic@nubip.edu.ua

Анотація. У статті розглянуто вибіркові освітні компоненти, як важливий елемент побудови індивідуальної освітньої траєкторії для здобувачів освітніх ступенів бакалаврату та магістратури. Досліджено законодавчу базу, яка закріплює право здобувача вищої освіти на формування індивідуальної освітньої траєкторії. Проаналізовано та теоретично обґрунтовано досвід НУБіП України щодо розподілу вибіркових освітніх компонентів на блоки вільного вибору за освітньою програмою та вільного вибору за уподобаннями здобувачів освітніх послуг. Акцентовано увагу на загальних тенденціях розподілу кредитів в освітніх програмах бакалаврату та магістратури. Обґрунтовано процедуру щорічного оновлення переліку дисциплін блоку вільного вибору за уподобаннями студентів та варіанти комбінування вибіркових дисциплін. Актуальність вивчення цього питання викликана необхідністю забезпечення індивідуалізації освітньої траєкторії здобувачів освітніх послуг через максимальне розширення переліку вибіркових освітніх компонентів, використання різних способів їх групування та відпрацювання основних напрямків їх реалізації. Метою статті стало дослідження елементів формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти освітніх програм бакалаврату й магістратури, визначення принципів їх формування та основних напрямків реалізації. У ході дослідження доведено, що якісне формування й реалізація індивідуальної освітньої траєкторії забезпечує підвищення особистісного потенціалу здобувачів вищої освіти, надаючи їм можливість істотно доповнити ті компетентності, які сформовані у процесі вивчення обов'язкової складової освітньої програми, враховуючи їх мотивацію, здібності та інтереси.

Ключові слова: індивідуальна освітня траєкторія, бакалаврат, магістратура, освітні програми, вибіркові освітні компоненти, групування вибіркових дисциплін.

Актуальність (Introduction).

Чинний Закон України «Про вищу освіту» суттєво відрізняється від попередніх його версій, у тому числі двома

важливими складовими: істотною автономією закладів вищої освіти та студентоцентрованим підходом до організа-

ції освітнього процесу. На сьогодні заклади вищої освіти можуть самостійно розробляти та започатковувати будь-які освітні програми у межах наявних ліцензованих обсягів, які будуть відповідати потребам здобувачів вищої освіти, враховуючи вимоги сучасного ринку праці, провідних роботодавців відповідної галузі економіки. Виняток складають тільки освітні програми за регульованими спеціальностями, для започаткування яких необхідно пройти процедуру ліцензування у Міністерстві освіти і науки України.

Поряд з цим, здобувачі вищої освіти згідно пункту 15 статті 62 Закону України «Про вищу освіту» мають право вибору навчальних дисциплін «у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для даного рівня вищої освіти» [3]. Це право надає студентам можливість обирати цікаві для них освітні програми, конкретні дисципліни, теми бакалаврських чи магістерських кваліфікаційних робіт, місця проходження виробничих практик, формуючи таким чином індивідуальну освітню траєкторію на основі індивідуального навчального плану.

Так, у пункті 5 статті 10 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що «індивідуальний навчальний план формується за результатами особистого вибору здобувачем вищої освіти дисциплін в обсязі, не меншому за встановлений цим Законом, з урахуванням вимог освітньої програми щодо вивчення її обов'язкових компонентів» [3]. Індивідуальний навчальний план є обов'язковим для виконання здобувачем вищої освіти кожного освітнього ступеня.

Індивідуальна освітня траєкторія є фактично персональним шляхом реалізації

лізації особистісного потенціалу здобувача вищої освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду. Вона ґрунтується на виборі здобувачем вищої освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності, а також запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін, методів і засобів навчання.

В умовах воєнного стану, в яких вже другий рік функціонує вся вища освіта України, формування індивідуальної освітньої траєкторії на основі індивідуального навчального плану набуло нового значення [4]. Дедалі частіше заклади вищої освіти застосовують індивідуальні освітні траєкторії для організації навчання здобувачів вищої освіти, які тимчасово проживають в іншій місцевості або за кордоном, що дає змогу забезпечити гнучкість освітнього процесу, не вносячи кардинальних змін до графіків освітнього процесу конкретних освітніх програм, за якими навчаються здобувачі вищої освіти.

Важливим компонентом індивідуального навчального плану є вибіркові дисципліни, що істотно поглиблюють сформовані обов'язковими освітніми компонентами загальні та фахові компетентності, закладені у стандарті вищої освіти спеціальності та доповнені унікальністю освітньої програми.

Зважаючи на зазначене, актуальність вивчення цього питання викликана необхідністю забезпечення індивідуалізації освітньої траєкторії здобувачів освітніх послуг через максимальне розширення переліку вибірових освітніх компонентів, використання різних способів їх групування та відпрацювання основних напрямків їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Термін «вибіркові дисципліни» згадується в концепції навчання, орієнтованого на

особистість, яку в середині двадцятого століття систематизував американський психолог Карл Роджерс [8]. Підґрунтям цієї концепції став принцип, згідно з яким студент особисто має брати активну участь у формуванні своєї освітньої траєкторії, обираючи, що вчити, як вчити та як оцінювати власні освітні здобутки. Викладач у цьому випадку виконує функцію не джерела знань, а провідника під час руху за цією траєкторією. Такий рух супроводжується постійним самоаналізом та тісною комунікацією викладача зі студентом, а оцінка знань формується як накопичення виконаних студентом завдань чи певних видів навчальних робіт, не обмежуючись підсумковим контролем.

Інтенсивний розвиток студентоцентрованого навчання в університетах Європи розпочався з 1990-х років [2]. Лювенське ком'юніке, яке склало підґрунтя Болонського процесу, було сформоване у 2009 році і у своїй основі містило напрацювання студентоцентрованого навчання [7, с. 12].

На сьогодні вибіркові дисципліни як складова елементів Болонського процесу, стали важливою компонентою освітніх програм провідних європейських університетів, які виробили різні механізми надання студентам можливості особисто обирати додаткові спеціальності – майнори, окремі професійні чи загальні курси, формуючи таким чином власну індивідуальну освітню траєкторію [1].

Реалізація вільного вибору дисциплін надає свої переваги всім стейкхолдерам освітнього процесу, починаючи від студентів, викладачів та закладів вищої освіти у цілому і, закінчуючи роботодавцями, які у свою чергу на сьогодні й формують ринок праці.

Істотними перевагами наявності у навчальних планах освітніх програм вибіркового дисциплін для здобувачів вищої освіти можна вважати:

- істотне поглиблення сформованих обов'язковими дисциплінами компетентностей, що у свою чергу забезпечує доповнення основної спеціальності додатковим фахом;

- розширення ерудиції, у тому числі комунікації, самоорганізації, креативності, стресостійкості тощо, завдяки вивченню вибіркового дисциплін, що формують так звані гнучкі навички (Soft Skills);

- розширення міждисциплінарності освітньої програми за наявності вибору дисциплін із різних факультетів та кафедр;

- отримання додаткового неформального досвіду завдяки спілкуванню зі студентами з інших спеціальностей під час навчання у змішаних групах.

Істотними перевагами для науково-педагогічних працівників є можливість спілкування з більш вмотивованими студентами, які самі обирають відповідну дисципліну в навчальних планах освітніх програм [1].

Для закладів вищої освіти перевагами наявності у навчальних планах освітніх програм вибіркового дисциплін є збільшення рівня їх привабливості на ринку освітніх послуг, що забезпечує вище місце у різноманітних рейтингах та у підсумку забезпечує збільшення кількості вступників на відповідні освітні програми. Основною перевагою наявності у навчальних планах освітніх програм вибіркового дисциплін для ринку праці є підвищення компетентності випускників, збільшення відповідності рівня їх підготовки вимогам сьогодення.

Мета (Purpose). Дослідження елементів формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти освітніх програм бакалаврату й магістратури, визначення принципів їх формування та основних напрямків реалізації.

Методи (Methods). Методологічним базисом дослідження стали такі наукові методи як аналіз, синтез, обґрунтування, узагальнення та систематизація отриманих результатів.

Результати (Results). Як показали результати дослідження, індивідуалізація освітньої траєкторії здобувачів освітніх послуг у різних закладах вищої освіти традиційно реалізується різними шляхами: через максимальне розширення переліку вибіркових освітніх компонентів, використання різних способів їх групування, розширення можливостей проходження практичного навчання та підготовки кваліфікаційної роботи на базі конкретних профільних підприємств.

У Національному університеті біоресурсів і природокористування України історія формування вибіркової

складової має глибоке підґрунтя. Реальна вибірковість була започаткована в магістратурі, починаючи з 2006 року, коли за всіма спеціальностями було розроблено низку магістерських програм, кожна з яких забезпечувала формування унікальних знань, вмінь та навичок у вузькому напрямку професійної діяльності. В якості прикладу наводимо розподіл за спеціалізаціями магістерських програм спеціальності «Технології виробництва і переробки продукції тваринництва» у 2012 році, які склали 11 вибіркових блоків (рис. 1). Кожна магістерська програма являла собою окремий вибірковий блок дисциплін, який вивчався студентами магістратури впродовж одного семестру та забезпечував формування додаткових компетенцій [5].

Рис. 1. Формування вибіркових блоків за магістерськими програмами спеціальності «Технології виробництва і переробки продукції тваринництва» у НУБіП України в 2012 році

Зі змінами, які відобразилися в Законі України «Про вищу освіту», ухваленому в 2014 році, а також зважаючи на розвиток системи контролю якості освітнього процесу в університеті, змінилися підходи до бачення формування та реалізації вибіркових дисциплін. Для

реалізації права здобувачів вищої освіти на вибірковість дисциплін у навчальних планах освітніх програм бакалаврату дисципліни поділяються на: обов'язкові – 60 % загального обсягу навчального навантаження студента; обов'язкові за рекомендацією Універси-

тету – 15 % загального обсягу навчального навантаження студента; вибіркові – не менше 25 % загального обсягу навчального навантаження студента. Вибіркові дисципліни у свою чергу поділяються на дисципліни вільного вибору за освітньою програмою та дисципліни вільного вибору за уподобаннями студен-

тів [6]. Перелік дисциплін вільного вибору за спеціальністю формується кафедрами факультету або ННІ та становить у студентів бакалаврату з 4-річним терміном навчання 52 кредити ЄКТС, з 3-річним терміном навчання – 45 кредитів ЄКТС (рис. 2).

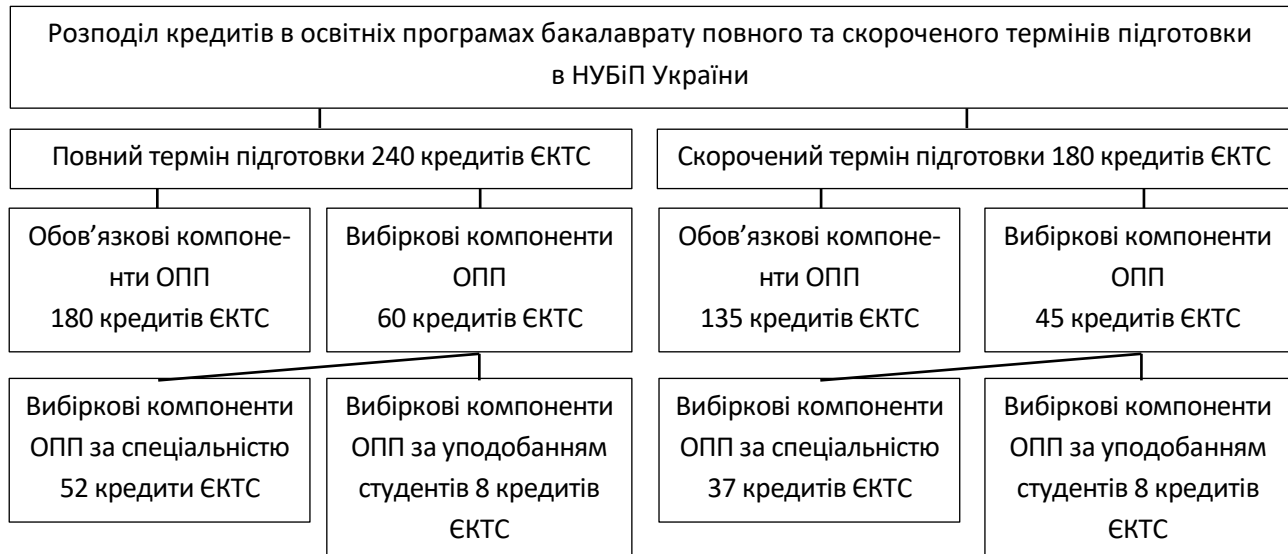

Рис. 2. Розподіл обсягів обов'язкових та вибіркових компонентів в освітніх програмах бакалаврату в НУБіП України

У студентів магістратури з 1,5-річним терміном навчання - 22,5 кредити ЄКТС, з 2-

річним терміном навчання - 30 кредитів ЄКТС (рис. 3).

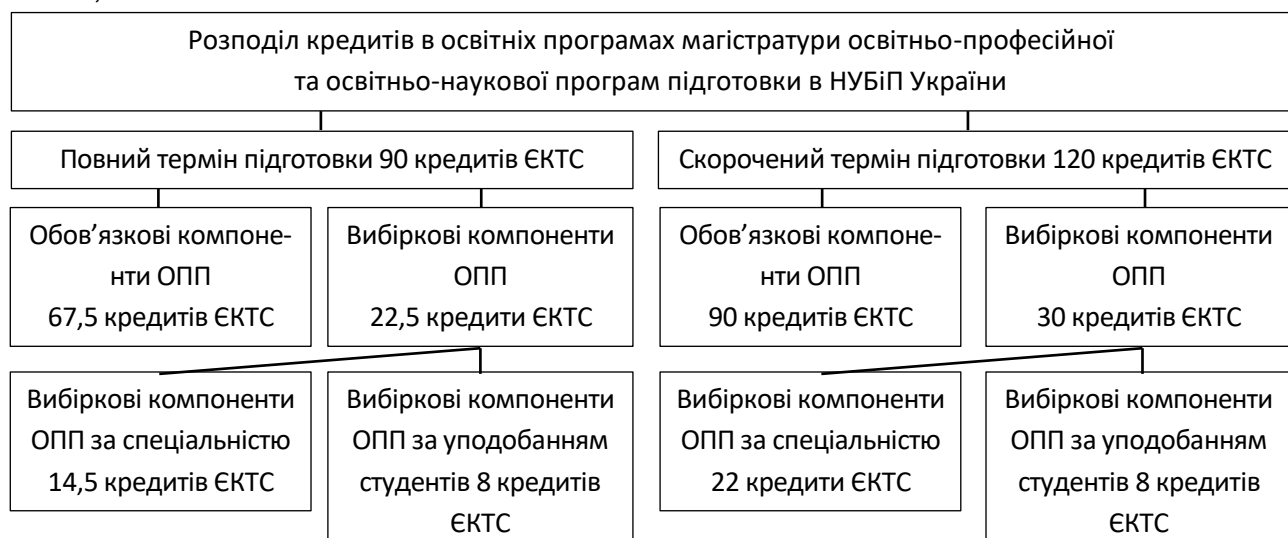

Рис. 3. Розподіл обсягів обов'язкових та вибіркових компонентів в освітніх програмах магістратури в НУБіП України

Перелік вибірових компонентів освітньої програми за кожною спеціальністю з їх анотаціями щорічно оновлюється та розміщується на офіційній веб-сторінці факультету чи ННІ до 1 листопада поточного року та на навчально-інформаційному порталі НУБіП України на сторінці відповідного факультету чи ННІ. Залежно від рішення проєктних груп освітніх програм, в університеті реалізуються 3 варіанти комбінування вибірових дисциплін:

- загальним списком, з якого необхідно обирати відповідну кількість

- дисциплін (кредитів), що частіше за все застосовується для гуманітарних спеціальностей;

- два-три рівноцінних за кількістю кредитів блоки вибірових дисциплін, з яких необхідно обрати один, що частіше за все застосовується для технічних, технологічних та інженерних спеціальностей;

- значна кількість бінарних блоків, із кожного з яких необхідно обрати одну дисципліну, що також частіше за все застосовується для технічних, технологічних та інженерних спеціальностей (рис. 4).

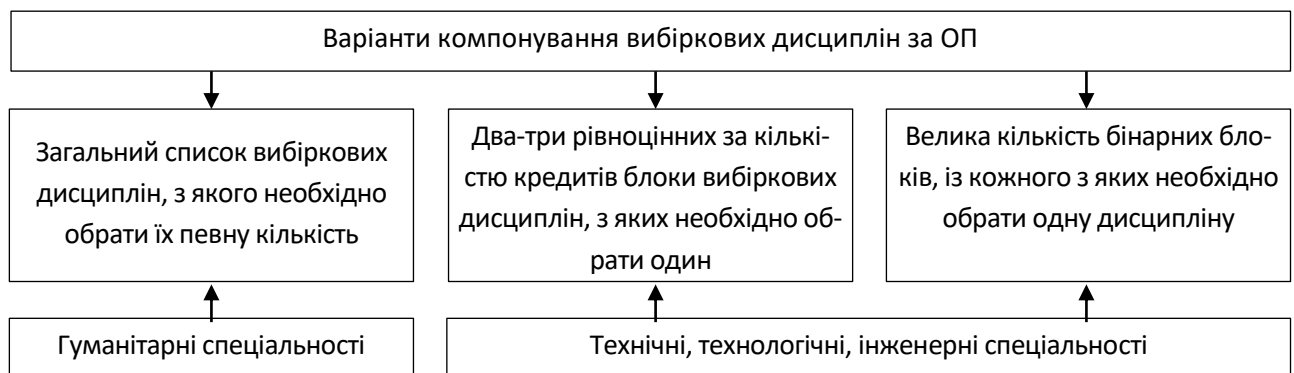

Рис. 4. Варіанти комбінування вибірових дисциплін у НУБіП України

Організація вибору дисциплін на наступний курс навчання забезпечується гарантими освітніх програм спільно з деканами факультетів чи директорами ННІ на попередньому курсі навчання до 1 грудня на навчально-інформаційному порталі НУБіП України.

Перелік дисциплін вільного вибору за уподобаннями студентів бакалаврату та магістратури формується навчальним відділом за поданням факультетів та ННІ і становить 8 кредитів, відповідно дві дисципліни по 4 кредити ЄКТС кожна. Дисципліни вільного вибору за уподобаннями студентів розроблені кафедрами у широкому спектрі напрямків і спрямовані перш за все на формування так званих гнучких навичок (soft skills).

Гнучкі навички включають цілу низку категорій, таких як комунікація, самоорганізація, креативність, стресостійкість і таке інше. Тому дисципліни, пропонувані кафедрами університету для вибору в цій категорії є дуже різноплановими. Перелік вибірових дисциплін за уподобанням студентів оновлюється та розміщується з їх анотаціями на головній веб-сторінці НУБіП України у розділі «Освітня діяльність» та на навчально-інформаційному порталі НУБіП України до 1 листопада кожного поточного року. Якщо 2 роки підряд дисципліна не обирається студентами, вона видаляється з цього переліку [6].

Вибір студентами дисциплін з блоку «За уподобанням» у НУБіП України розпочався у 2020-2021 н. р. (рис 5.)

Кількість запропонованих та обраних дисциплін у розділі "Вибіркові за уподобанням студентів бакалаврату"

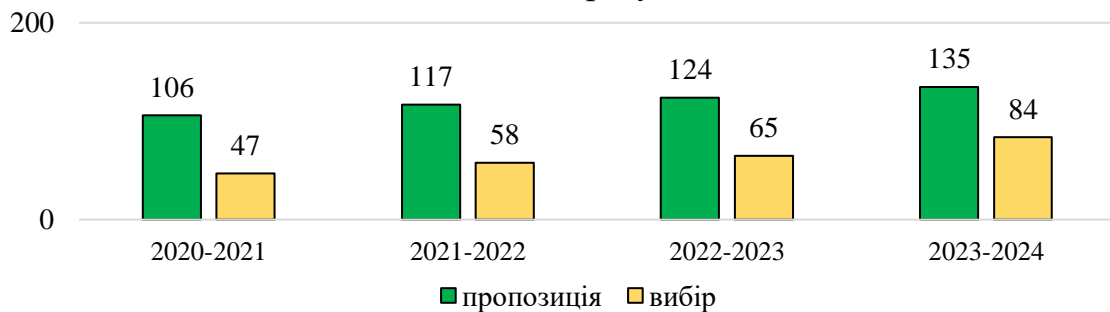

Рис. 5. Статистика вибору студентами бакалаврату дисциплін за уподобанням в НУБіП України впродовж 2020-2023 років

Тоді 3377 студентів 3 курсу бакалаврату із 106 запропонованих дисциплін обрали 47 та вивчали їх на 4 курсі в осінньому семестрі. Надалі у 2021-2022 навчальному році 4317 третьокурсників бакалаврату із запропонованих 117 дисциплін обрали 58 дисциплін, у 2022-2023 навчальному році 4606 третьокурсників бакалаврату здійснили вибір із 124 дисциплін за уподобаннями, обравши 65, а на 2023-2024 н.р. 5162 студенти третього курсу бакалаврату із 135 запропонованих дисциплін обрали 84.

Найбільшим попитом серед студентів бакалаврату в НУБіП України впродовж останніх трьох років користуються такі дисципліни як: «Англійська мова (бізнес-курс)», «Психологія успіху», «Започаткування власної справи», «Організація бізнесу». Окрім того, в останній воєнний рік стала актуальною дисципліна «Фінансові технології, біткоїн та ринок криптовалют» (табл. 1).

Табл 1. Освітні компоненти вибіркового блоку «За уподобаннями студентів», які користуються підвищеним попитом в НУБіП України

Навчальна дисципліна	Кількість студентів, які вибрали дисципліну та їх відсоток		
	2020/2021 н.р. (пропонува- лося 107)	2021/2022 н.р. (пропонува- лося 117)	2022/2023 н.р. (пропонува- лося 124)
Англійська мова (бізнес-курс)	384 особи (11,3 %)	323 особи (7,4 %)	277 осіб (6 %)
Психологія успіху	318 осіб (9,4 %)	201 особа (6,3 %)	177 осіб (4 %)
Започаткування власної справи	145 осіб (4,2 %)	281 особа (6,5 %)	139 осіб (3 %)
Організація бізнесу	207 осіб (6,09 %)	177 осіб (4 %)	125 осіб (2,5 %)
Фінансові технології, біткоїн та ринок криптовалют	запропонована у 2022/2023 н.р.	запропонована у 2022/2023 н.р.	144 особи (3 %)

© Кліх Л. В., Зазимко О. В., Рудик Я. М.

Бізнес-спрямування траєкторії вибору студентами дисциплін цього блоку свідчить про усвідомленість здійснення вибору, наявність бажання сформувати свою спроможність до успішного ведення власного бізнесу, полегшення власної адаптації до умов сучасного ринку праці.

Висновки і перспективи (Discussion). У ході дослідження доведено, що якісне формування й реалізація індивідуальної освітньої траєкторії забезпечує підвищення особистісного потенціалу здобувачів вищої освіти, надаючи їм можливість істотно доповнити ті компетентності, які сформовані в процесі вивчення обов'язкової складової освітньої програми, враховуючи їх мотивацію, здібності та інтереси.

Перспективами подальшого дослідження впровадження індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти є розширення переліку освітніх компонентів навчального плану, які можуть забезпечити її формування, а також удосконалення механізмів її реалізації.

Список використаних джерел

1. *Вибір без вибору: моніторинг вибіркових курсів у державних вишах* | Cedos. (б. д.). Cedos. <https://cedos.org.ua/researches/vybir-bez-vyboru-monitorynh-vybirkovykh-kursiv-u-derzhavnykh-vyshakh/>.
2. Кремень, В. Г., Ніколаєнко, С. М., & Степко, М. Ф. (2005). *Вища освіта в Україні*. Знання.
3. *Про вищу освіту*. (б. д.). Офіційний вебпортал парламенту України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
4. *Індивідуальна освітня траєкторія та індивідуальний навчальний план: що це і для кого*. (б. д.). Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ. <https://nus.org.ua/bez-rubryky/indyvidualna-osvitnya-trayektoriya-ta-indyvidualnyi-navchalnyi-plan-shho-tse-i-dlya-kogo/>
5. Кліх, Л. В. (2012). Ретроспективний погляд на становлення магістратури в Україні на прикладі НУБіП України. *Вища школа*, (4), 92–99.
6. *Порядок формування та вибору студентами вибіркових дисциплін освітніх програм у НУБіП України*. (б. д.). Національний університет біоресурсів і природокористування України. https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u284/poriadok_vidboru_vybirkovykh_dysciplin_2020_0.pdf
7. Дорогань-Писаренко, Л., Безкровний, О., & Лега, О. (2020). *Університетська освіта*. ПДАА.
8. *Carl Rogers Humanistic Theory and Contribution to Psychology*. (б. д.). Simply Psychology. <https://www.simplypsychology.org/carl-rogers.html>
9. Краснощок, І. П. (2018). Індивідуальна освітня траєкторія студента: теоретичні аспекти організації. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 1(60), 101–107.
10. Шевчук, Г. Й. (б. д.). *Індивідуальна освітня траєкторія студента: суть і ключові аспекти організації*. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4437>.

EXPLORING THE FORMATION OF INDIVIDUAL EDUCATIONAL PATHS FOR BACHELOR'S AND MASTER'S STUDENTS AT NULES OF UKRAINE

Klikh L. V., Zazymko O. V., Rudyk Y. M.

Abstract. *The article investigates the role of selective educational components in constructing personalized educational trajectories for bachelor's and master's degree recipients. It delves into the legislative framework that upholds the right of higher education seekers to shape their individual educational paths. The NULES of Ukraine's experience is detailed, emphasizing the allocation of selective educational components into blocks of free choice aligned with the educational program and tailored to the preferences of the recipients of educational services. The article also sheds light on overarching trends in credit distribution within undergraduate and graduate educational programs. It provides a rationale for the annual update procedure of the list of disciplines in the block of free choice, considering student preferences and presenting options for combining optional disciplines.*

Keywords: *individual educational trajectory, bachelor's degree, master's degree, educational programs, optional educational components, alternatives for grouping optional disciplines.*